

Laura kiirehti hengästyneenä kohti laitoksen ulko-
ovia. Hän työntyi pyöröoveen ja liikkui vaikeasti
eteenpäin. Akkia hänestä tuntui ettei ovi pyörinyt-
kään, että se oli seisahtunut. Koko maailma oli jäh-
mettynyt paikoilleen. Hän ei voinut liikkua. Häneen
tarttui musta kauhu; joku työnsi pyöröovea takaa,
hän sinkoutui aulaan. Hän nojasi seinään ja haukkoi
henk
hän
tästä
—
leiki
tui.
hall
kohti
Lu
Lap
ajati
syni
kaas
potk
pull
itke
olisiko
lapsen
Syksyinen
kääntyi
asemalle
kiihkeästi,
mattomasti.
ettei
oli taas ostettava jotain valmista.

UUSI POMPEIJI

— Juuri minä vien teidät Vanhaan Pompeijiin, epäystävällinen taksinkuljettaja sanoi hotellin edessä. Merjan oli vaikea ymmärtää hänen murretaan. Lopulta he saivat selvää, että kuljettaja ei veisi heitä pääsisäänkäytävän luo, jossa olisi pitänyt seisua monissa jonoissa ja vielä kirjoittaa nimensä johonkin isoon kirjaan, vaan hän pysähtyisi vastakkaiselle puolelle Amfiteatterin portille. Hän esitti suunnitelmansa niin kuin se olisi ollut kallisarvoinen ja monimutkainen salajuoni. He nousivat hänen vanhanmalaiseen mustaan autoonsa.

— Se ei ole pannut taksamittaria päälle, Antse sanoi ja hymyili kuin olisi ollut salaa tyytyväinen.

— Ei tietenkään, koska se aikoo kiskoa meiltä niin paljon kuin pystyy. Täällä Uudessa Pompeijissa niillä ei ole muuta mielessä kuin viedä turisteilta rahat.

— Mikä muu niillä sitten pitäisi olla mielessä? Antse sanoi ja hymyili taas itseksensä.

Koko matkan kuljettaja, nuori mies vielä, puhui isosta perheestään ja vilkaisi välillä vihaisesti asiakkaitaan olkansa yli.

— Se arvostelee meitä siitä, että me voidaan tällä lailla matkustaa ja asua nimenomaan siinä hotellissa, Merja sanoi. — Se ei anna minulle suunvuoroa. Se inhoaa meitä. Se sanoo että hänen vaimonsa seisoo

Amfiteatterin portilla myymässä kortteja ja että meidän on pakko ostaa siltä jotain.

- Ai niinkö se sanoo.
- Mitä varten meidän pitää suostua tämmöiseen kohteluun? Miksi sä vaan hymyilet ja vielä ylimielisen pilkallisesti kuin joku etruski? Varmaan hymyhytyy, kun kuljettaja ilmoittaa tämän matkan hinnan. Yritin äsken sanoa sille, että me ollaan häämätkällä, me ollaan köyhiä opiskelijoita, on raadettu ja säästetty –
- Vilkaise noita kukkuloita ja vainioita ja syppesilehtoja, Antse sanoi. – Eikö sunkin mielestä meikä-läinen kataja, kun se on oikein iso ja rehevä, muistutaoudosti syppesää?

Merja ei vastannut eikä katsonut ikkunasta. Hän tuijotti rävähtämättä kuljettajan niskaa, ja aina kun mies heitti vihaisen katseen takaistuimelle, hän vetäytyi vaistomaisesti taaksepäin.

– Nyt se puhuu työttömyydestä, joka niiden perhettä kiduttaa talvella, ja että niiden on raadettava kuin eläimet turistikaudella, Merja sanoi. – Niiden lapset sairastelee, imeväiset näkee nälkää. Mikset sano sille, että sinä ainakin olet työläisperheestä ja kommunistikodista, mä käännän kyllä kaiken.

- Se voi yhtä hyvin olla fasisti.
  - Ole ainakin kiltti äläkä hymyile koko ajan!
- Äkkiä kuljettaja vaikeni kokonaan, lisäsi vauhtia ja ajoi kuin raivopää kohti ihmisjoukkoa, joka seisoi sisäänpääsyportin luona. Jarrut kirskahtivat. Kuljettaja kääntyi ja sanoi uhmakkaalla äänellä matkan hinnan.

– Tämä on käsittämätöntä, Merja sanoi. – Mä en kestä tämmöistä vihaa. Se ilmoittaa että meillä on kyllä varaa maksaa moninkertainen hinta, kun kerran asutaan juuri siinä hotellissa Uudessa Pom-

pejissa ja matkustellaan pitkin maailmaa.

Antse maksoi tyyneesti vaaditun hinnan. Kuljettaja survasi rahat taskuunsa. Kaikki kolme nousivat taksista. Kuljettaja ei päästänyt heitä eteenpäin. Hänen vaimonsa, hyvin tumma silmälasipäinen nainen, oli paikalla postikortteineen. Antse pudisti päätänsä ja tähyili jo muinaisen kaupunginmuurin raunioita. Nainen näytti loukkaantuneelta ja nosti esille rukousnauhvoja ja muita uskonnollisia helyjä.

– Ateista, Antse sanoi ja osoitti itseään. Hän ei enää vilkaissutkaan naista ja siirsi rauhallisesti kuljettajan sormet pois olkapäältään. Kuljettaja kirosi. Merjan oli riuhtaistava itsensä irti naisesta, joka sätti häntä kiivaasti, syytti kitsaaksi ja sivistymättömäksi.

– Minkälaisia susia ne on, Merja sanoi ääni vapisten. – Hyeenoita.

Antse tarttui häntä käsipuolesta. – Nyt mennään katsomaan minkälaisia ne oli täällä pari tuhatta vuotta sitten.

Amfiteatterin portilla oli nyt vain muutamia yksittäisiä turisteja. He pääsivät nopeasti ja ilman muodollisuuksia sisään. Kuumuus alkoi lisääntyä, ja taivas muuttui yhä kirikkaammaksi. Vain etelässä saattoi tajuta, että viileä sininen väri voi hehkua kuumemmin kuin syvin puna. He nousivat Amfiteatterin korkeimmalle kohdalle, ja heidän eteensä levittäytyi rauniokaupunki, jonka uhkeus oli vähitellen paljastunut tuhka- ja hohkakivipeitteen alta.

Tämän näkymän pitäisi nyt koskettaa minua syvästi, Merja mietti. Minun kuuluisi nyt elää muinaisuuden huikaisevaa päivää. Hän katseli omituisen vaihteisesti ympärillä levittäytyviä kaivauksia ja ajatteli, että hänen edessään oli kuoleman kenttä, jotakin surkeaa ja itseksensä valittavaa. Näkymä sai aikaan

saman tunteen kuin käynti suomalaisten korsiissa, joita oli säilytetty muistona viime sodasta.

— Lähdetään jo tuonne alas.

Amfiteatterin edustalla oli pinjojen varjostama aukio ja penkkejä puiden alla. Merja halusi istuutua penkille ja tutkia karttaa ja opaskirjaa.

— Outo juttu muuten, että tämä pompeijilaisten Amfiteatteri oli valmis jo sataneljäkymmentä vuotta ennen Rooman Colosseumia, Antse sanoi hänen takanaan. — Tulee ajatelleeksi, että jotkut turistit ihmettelevät 2100-luvulla tutkiessaan Itä- ja Länsi-Pasiliaa Helsingissä, että kuinka sellainen kauneus on osattukin luoda jo sataneljäkymmentä vuotta sitten.

— Älä viitsi, Merja sanoi. Ärtymyksen puna nousi hänen kasvoilleen, ja kätkeäkseen sen hän kumartui alemmas kohti opaskirjaa. Hetken kuluttua hän sanoi: — Amfiteatterissa syntyi vuonna 59 tappelu pompeijilaisten ja nucerialaisten kesken, ja viime mainittuja kuoli paljon. Tässä on siitä tapahtumasta tehty maalaus.

Antse vilkaisi kuvaa. — Englantilaiset Liverpool-fanit ja italialaiset juventuslaiset.

— Niin tietysti, Merja sanoi väsyneesti ja sulki silmänsä. Häntä raukasi. Koko talven hän oli haaveillut Pompeijista, lkenut sitä koskevaa kirjallisuutta, odottanut kärsimättömänä Euroopan läpi kulkeneen junamatkan loppumista, ja nyt hän oli vihdoin tässä ja häntä nukutti, niin kuin pitkä unettomuus olisi painanut silmäluomia. Aurinko paahtoi, kuului sirkkojen sirtystä.

— Alymystö on aina pitänyt Pompeijia ja sen tutkimista jotenkin rahvaanomaisena, Antse sanoi äkkiä.

— Se onkin hyvä, hän lisäsi hetken kuluttua ja nyökäsi tyytyväisen näköisenä. — Oikein hyvä.

He nousivat ja lähtivät kädet toistensa ympärillä kohti kaivauksien paljastamaa kaupunkia, joka opaskirjan mukaan kätki sisälleen kokonaisen maailman.

Maanalaisen Käytävän Talon kellarissa oli ruumiiden jäljennöksiä lasivitrineissä. Asennot ilmaisivat kauhua, alistumista tai yllättymistä. Vesuviuksen purkauksessa talon asukkaat olivat etsineet turvaa maanalaisesta käytävästä, johon oli joskus rakennettu yksityinen kylpylä. Valkoiset ruumiit näyttivät hehkuvan sisäistä valoa. Merja tunsi kurkkunsa kuristuvan kuin pahoinvoinnin edellä. Hän ei halunnut jäädä katsomaan Antsen ihailemia upeita freskoja, jotka esittivät kohtauksia Iliasta. Hän pujahti ulos.

Hän seiso muinaisella katukäytävällä, johon oli sinne tänne muodostettu suojateitä kivistä. Kadun pinta vietti reunojaan kohti, katuojien suuntaan. Saattoi selvästi erottaa vaunupyöriä varten tarkoitettut urat kiveyksessä. Hän alkoi hitaasti kävellä katua pitkin, ja sandaalit läpsyivät vasten kuumia ikivanhoja kiviä. Kadun nimi oli Runsauden katu. Se oli ollut täynnä tabernoja, sepän, ruukuntekijän, lasinpuhaltajan ja villanvanuttajan pieniä työpajoja, puoteja ja eräänlaisia pikkubaareja, joista sai valmisruokaa. Yksi monista ilitaloista oli sijainnut kauppahallin ja yleisen kylpylän välillä. Hän tiesi että ilitalojen seinillä oli yksityiskohtaisia mainoskuvia, hän oli nähnyt niitä taidehistoriaa esittelevissä teoksissa. Naisten kasvot näyttivät kuvissa asiallisilta. Hän mielti missä määrin Pompeijin hotellien ja ravintoloiden palvelijattaret olivat elättäneet itseään prostituutiolla. Se oli ollut joka tapauksessa moraalisempaa kuin yläluokan nuorukaisten puuhailu urheilukentillä, sotataidon ja kurinalaisuuden harjoittelu. Hän olisi halunnut kuvitella nuo naiset yhtä asiallisiksi

kuin maalauksissa, pilkalliseksi ja ylpeiksikin, mutta hän tiesi, että ne olivat ihailleet gladiaattoreita, juokset läähättäen niiden tyhmyreiden ja julmureiden perässä, jotka seinäraapustuksissaan rehvastelivat naisuusioillaan. Naiset olivat päiväkausia viereksineet hielle ja verelle haisevan gladiaattorikasarmin vaiheilla.

Kurjuuden tunne valtasi hänet kokonaan, ja sen mukana lapsuudesta tuttu halu vetäytyä jonnekin sivuun, yksinoloon.

Hän kuuli kameran napsahtavan. Antse oli seurannut häntä ja ottanut hänestä valokuvan, juuri kun hän oli seisahdanut sivuttain Runsauden kadulle. Hän tunsi ärtymyksen punan jälleen nousevan kasvoilleen ja kumartui tutkimaan tabernan seinässä olevaa raapustusta.

– Mitä varten otit valokuvan? Ja salaa? Se on älytöntä, mautonta.

– Juuri sitä varten, Antse sanoi tyynesti ja työnsi kameran koteloon. – Otin sinusta valokuvan Amfi-teatterissakin, sä et huomannut mitään. Mitä siinä seinäkirjoituksessa sanotaan?

Merja tavasi kirjoitusta. – Tämä on huonoa, suorastaan kammottavan virheellistä latinaa, hän sanoi ja alkoi seläillä opaskirjaa. – Tämä on vaalimainos. Pompeijissa oli ollut vaalit juuri ennen tulivuorenpurkausta. Tässä kerrotaan, että mainokset oli yleensä sellaisia kuin että »minä kehotan äänestämään Holconius Priscusta pormestariksi, hän on hyvä mies, hän on kaupungin arvoinen, Jucundus on hänen sponsorinsa». Siis maineikas ja rikas mies mainostaa aina toista samanlaista. Minusta tuntuu että tämä kylläkin on kapakka, ja mainos on vähän omituinen, tässä Asellinan kapakan piika suosittelee jotain Gaius Polybiusta, mutta sen tytön nimestä ei saa selvää.

– Ei ihmekään, sitähan on yritetty kaikin voimin pyyhkiä pois, Antse sanoi. – Polybius ei jostain syystä kai ollut oikein imarreltu suosittelijastaan, siksi se on yrittänyt kalkita tytön nimen pois näkyvästä.

Merja kääntyi ja käveli toisen tabernan luo. – Tämä on ollut kutojien työpaja ja tässä on kuuluisia seinäkirjoituksia, tosin kamalan huonoa latinaa.

– Minkälainen niiden peruskoulu oikein oli, Antse sanoi. – Lue mitä ne on saaneet aikaan.

– Näissä esiintyy kaksi kilpakosijaa. Ensimmäinen on kirjoittanut: »Kutoja Successus rakastaa kapakanemännän piikaa Iristä, mutta tämä ei välitä hänestä. Hän kerjää että tyttö armahtaisi häntä. Tämän kirjoitti kilpakosija. Tervehdys hyvästi.» Toinen kosija vastaa tällä lailla: »Vaikka olet halkeamaisillasi kateudesta, niin älä herjaa miestä joka on sinua komeampi. Hieno ja siisti.» Ensimmäinen on kirjoittanut loppukaneetin: »Minä sen sanoin ja minä sen kirjoitin: sinä rakastat Iristä ja hän ei välitä sinusta.»

– Olipas kova kilpailu naisesta, Antse sanoi ja kumartui katsomaan raapustuksia. Merja räpytti ripsiään. Silmiin oli kihonnut kyneleitä.

– Se Iris on herättänyt kovasti huomiota tässä korttelissa, Antse sanoi. – Kuule, mikä sinua vaivaa?

Merja lähti liikkeelle ja kulki ripeästi edellä. – Ei mikään, ei tosiaan mikään, hän sanoi ja pyyhki silmiään. – Mä esittelen sulle nyt koko korttelin!

Ensin he menivät Menandroksen taloon, joka oli saanut nimensä kirjailija Menandroksen mukaan; hänet oli maalattu seinään, hän luki teostaan laakeriseppele päässä. Talossa oli monia tarunhoitoisia maalauksia, Troijan hevonen, Troijan hävitys ja Laokoonin kuolema.

– Tämä on suuri keskushuone, jossa on ollut puutarha ja siinä vesiallas, ja sitten on kylpyhuone, keittiö, ja oli niillä keittiöpuutarha ja vessakin, Merja esitteli, kulki joutuisasti eteenpäin ja odotteli Antsea oviaukoissa. – Katso, täällä on makuuhuone, siinä on eroottinen mosaikkilattia, satyyri yllättää nymfin, ja kotialttarilla on esi-isten rintakuvien jäännöksiä.

– Sellaiset meillekin hankitaan, Antse sanoi. Hän lähti nousemaan rapautuvia portaita toiseen kerrokseen. Hän huuteli Merjalle: – Merkkillistä muuton, että näin uljaan ja elegantin asumuksen yläpuolella asui Primilla, nainen joka elätti itseään prostituutioilola. Sen ammatista on merkkejä näissä seinissä. Aika monet miehet on nimittäin raapustaneet nimensä tänne porrassseinään ja lisänneet paljonpuhuvia piirroksia . . .

Antse laskeutui alas, ja Merja alkoi heti selittää: – Tähän taloon kuuluu lisäksi taberna, se on joko puoti tai työpaja, ja sen takana on vielä pieni huone jossa on elänyt villanvanuttaja, siellä on lattialla kaksi punottua koria, ja sitten tässä korttelissa on pieni vaatimaton nimetön talo, jonka keittiö on portaiden alla, sisältä on löydetty puusepän työkaluja, ja on täältä löydetty kutojantuolejakin, kutomokin täällä siis on ollut –

– Siellä oli varmaan töissä ne kaksi kilpakosijaa, Antse sanoi. – Sun ei muuten tarvitse puhua herkeämättä. Mä en ole palkannut sinua oppaaksi.

He kiersivät korttelia ja tulivat Rakastavaisten talon luo. Seinäkoristelu oli hiltittävää ja kaunistaa, pohjavärinä pompeijilainen puna. Ulkoseinällä oli pitkä laatikko, jonka yli kukkien runsaus saattoi vapaasti pursuilla.

– »Kaunis peristyyli on ollut todellinen kukkapa-ratiisi», Merja luki opaskirjasta. »Yksinkertaisuudes-

saan tämä koti antaa vaikutelman mausta ja hyvinvoimista. Romanttisen nimensä talo on saanut peristylin seinäkirjoituksesta Amantes ut apes vitam mellitam exigunt.»

– Mitä se tarkoittaa?

– Rakastavaiset elävät kuin mehiläiset hunajanmakeaa elämää. Mutta joku tyyppi on kirjoittanut tämän alle sanan Velle, se on halunnut sanoa, että haluta jotain ei ole sama kuin voida ja osata.

– Saattaa olla että nuo rakastavaiset ei enää olleet ihan vastanaineita, Antse sanoi. – Muuten, tämä kortteli on kuin läpileikkaus Pompeijin väestöstä. Senaattorisuvun jäseniä, käsityöläisiä, ilotyttö, vapautettuja orjia ja ne kaksi kilpakosijaa, jotka kamppailivat kapakkapiian suosiosta. Kirjaimellisesti ne eli täällä vieressä, joten tämän kaupungin elämä oli hyvin monipuolista ja sakeaa.

He menivät takaisin kadulle, seisautuivat tarkastelemaan karttaa ja päättivät mennä Vettiusten taloon, joka oli kuulunut kahdelle upporikkaalle vapautetulle orjalle. Talo oli täynnä turisteja.

– Näetkö miten voimakkaasti nousukasmainen äveriäisyys ja rahan haju vetää puoleensa, Antse sanoi. – Täällä kuhisee väkeä. Tämmöinen on ikään kuin periaatteessa mahdollista kaikille, kaikista voitulla vapautettuja orjia, jotka äkkiaarvaamatta perii herransa omaisuudet.

Oikealla oli kaappi, jonka oven avaamisesta piti maksaa vahtimestarille. Antse maksoi, ja mies avasi kaapin arvokkaasti, hiukan ikävystyneen näköisenä. Kun Merja yritti katsoa kaapin sisälle, mies sanoi jyrkästi: – Tämä on kielletty naisilta.

Merja lähti sisälle taloon, ja taas kihosivat kyynleet silmiin. Hetken kuluttua Antse ilmaantui hänen viereensä.

- Mitä siellä oli? Merja kysyi päätänsä kääntämättä.
- Joku peellä alkava jumala.
- Priapos.
- Niin, Priapos-jumala. Se punnitsee kikkeliään, joka on valtava. Siinä on vaaka, toisessa kupissa on rahapussi.
- Mitä se tarkoittaa?
- Yksinkertaisin selitys on aina paras.
- Miksei ne näytä sitä naisille?
- Ei ne voi. Joku kokematon tyttö vielä luulee, että kaikilla miehillä on samanlainen. Tai että pitäisi olla, ja mikä pettymys sitten kun hetki lyö.
- Älä koko ajan yritä olla niin vitsikäs, Merja sanoi ja käveli syvemmälle taloon.
- Kyllä näkyy kaikesta, että rikkaus haluttiin asettaa esille, Antse sanoi etäältä.
- Atriumissa oli kaksi kassakaappia, ja upean katon maalauskoristelu oli säilynyt hyvin. Puutarhan alku-peräiset suihkulähteet oli saatu käyntiin, ne kaikki solisivat yhtä aikaa, puutarhassa kasvoi samoja kasveja kuin pari tuhatta vuotta sitten. Ruokasalin seinällä oli maalaus naisesta, jolle mies esitteli jäykän näköistä lehmää. Antse pysähtyi sen eteen.
- Kerro mitä tuo esittää.
- No siinä on Daidalos, hän näyttää kuningatar Parsifaelle lehmää, jonka on veistänyt puusta, Merja selitti vaimaasti.
- Niin, entäs sitten?
- Sitten ... Kuningatar on rakastunut eräseen sonniin. Hän haluaa mennä lehmäpatsaan sisälle yhtyäkseen sonniin.
- Noin kaunis nainen ja rakastunut sonniin. Onnistuiko se?
- Mistä minä tiedän. Onnistui kai, koska siitä lii-

tosta syntyi Minotaurus-hirviö. Se kyllä tapettiin myöhemmin.

- Vahinko, Antse sanoi.

Salongin seinillä amoriinit kuljettivat kukkia ja seppeleitä, valmistivat voiteita, pesivät ja vanuttivat kankaita. Merja olisi halunnut katsella niitä kaikessa rauhassa, katse lepäsi niiden suloisessa pyöreyydessä, mutta Antse tiukkasi jatkuvasti tietoja maalauksista.

- Tässä on kuvattu Theban kaupungin historiaa, niinkö?

- Joo, siinä on Theban kuningas Pentheus. Se vastusti Dionysoksen palvontaa, ja siksi bakkantit kivitti ja repi sen kappaleiksi, ja tuossa taas eräät veljekset sitovat naista härän sarviin, koska nainen oli kohdellut huonosti heidän äitiään, se piti tappaa ... Merja käänsi selkensä. - Tämä nyt on koko ajan yhtä ja samaa.

- Mikä sinua itkettää?

- Ei mikään, silmät vaan vuotaa kun on niin kuuma ja kuivaa, Merja sanoi ja käveli ulos.

Pompeijin Forumin lähellä olevasta ravintolasta he onnistuivat saamaan mukaansa jonkinlaisen välipalan, kaksi kananpojan koipea ja leipää, ja istuivat syömässä ja juomassa appelsiinimehua pinjojen alla. Antse oli ostanut kioskista lehtiä. Kaupungin kaitvaukset näyttivät jo tutuilta, niin kuin he olisivat kauan asuneet täällä.

Antse oli syventynyt englantilaiseen lehteen, Merja luki italialaista iltapäivälehteä. Artikkelit käsittelivät ETYKin kymmenvuotisjuhlahakousta kotona Helsingissä.

- Näyttää pahalta tuo USA:n ulkoministerin kalseus, Merja sanoi.

- Sanahelinää, Antse sanoi. - Se mikä tuossa

kaikessa on kiinnostavaa on nuo ukot sinänsä. Mikä on saanut ne tuohon tehtävään, haluamaan sitä, olemaan maailman valtiaita. Niiden salkkuissa on salaisuudet, joilla ratkaistaan maapallon kohtalo. Niiden ei tarvitse kertoa mitään. Jumalauta mikä paino rinnassa. Silti ne on ryhtyneet tuohon hommaan. Ei siinä riittä selitykseksi raha tai asema. Ne kurottuu johonkin muuhun, huomaatko? Ne ei ole lahjakkaita ihmisiä. Lahjakkaat vetäytyy muualle, syvennyy omaan alansa, kemiaan, astrofysiikkaan, musiikkiin, solututkimukseen, hienomekaniikkaan. Mutta nämä, presidentit ja ulkoministerit ja ulkopoliittiset neuvonantajat ja sotilassiantuntijat, mikä niitä sinänsä koaa eteenpäin? Ne ei vaivu depressiopotilaan tilaan, vaikka niiden on kannettava sitä salkkua. Useilla on jäljellä enää muutama vuosi elinaikaa, ne tietää sen, niiden biologiaa ei voi muuttia. Silti ne ei häivy. Se on satumaista. Se on uskomatonta.

Antse syvenyi lukemiseen. Merja katsoi lehdestään kuvia vanhoista miehistä, ryppyisistä, pussisilmäisistä, kalkkunakaulaisista, ja luki tekstiä, joka hänestä vaikutti oudon sisällyksettömältä. Kymmenen vuotta sitten hän oli ollut vielä tuskin teinityttö, mutta oli jo jakanut kadulla rauhanliikkeen lehtisiä, kerännyt rahaa lippaisiin. Se oli ollut jonkinlaista puhdistautumista. Hän muisti harmaatukkaisen naisen, rauhanliikkeen veteraanin, joka oli puhunut heille hartaasti: »Te saatte synnyttää lapsenne rauhan maailmaan!» Ja hän halusi ehdottomasti liittyä johonkin suurempaan joukkoon, sosialistisiin koululaisiin, kommunistinuoriin, ja vain isän ja äidin ankara vastustus oli sen estänyt.

– Kuule, Merja sanoi. – Miksi sä et hyväksy lasten ja varhaisnuorten poliittista kasvatusta, vaikka olet kommunistikodista?

– Pitäiskö sitten hyväksyä?
– Ei ainakaan tuomita . . . Maailma on sellaisessa tilassa että . . .
– Ei, katso, ei se sovi kenellekään. Se on vahingontekoa.

– Miten niin? Älä liioittele ja sentimentalisoi.
– Sä halusit vastausta. Se on vahingontekoa aikuiselle ja lapselle ja itse asialle. Siitä puuttuu ilo ja vapaus.

Merja antoi lehden vaipua syliinsä.

– Pahalta tämä näyttää, tämä nykyinen ilo ja vapaus, hän sanoi hetken kuluttua. – Kaikki jotenkin valuu hiekkään. Se minkä puolesta on taisteltu.
– Miten niin hiekkään. Anna ukkojen helistä, Antse sanoi ja käänsi sivua.

– Pompeiji oli valtavan rikas kauppakaupunki toisen vuosisadan lopulla ennen nykyisen ajanlaskun alkua, Merja sanoi ja katseli raunioita edessään. – Se tuotti viiniä. Ajattele kaikkia niitä patsaita, maljoja, koruja ja lamppuja, jotka oli valmistettu senaikaisten maailman kuuluisimmissa työpajoissa. Sitten Vesuvius purkautui ja tuhosi kaiken hetkessä. Pinjanmuotoinen pilvi.

– Pinjanmuotoista pilveä ei tule, Antse sanoi. Hetken kuluttua hän lisäsi: – Ja jos tulee, niin se todistaa että ihmiset on lajina epäonnistuneet ja joutavatkin pois maailmankaikkeudesta.

Merja katseli lehteä lukematta. Pompeijin pienessä museossa hän oli tutkinut Dionysoksen alttaria, jonka omistuskirjoitus oli piirretty muinaisella oskin kielellä, se oli luettavissa oikealta vasemmalta. Rautakautisen sotilaan hautaa hän oli myös katsellut pitkään. Viimeisissä saleissa oli Pompeijin taloista löytynyttä irtaimistoa, työkaluja, kalastusvälineitä, leipomoiden uuneihin hiiltyneitä leipiä, kuivattuja

hedelmiä, mustuneita kananmunia ja viljaa. Kun hän oli seissyt tulivuorenpurkauksessa kuolleiden vainajien kipsivalosten luona, oli kurkku puristunut koon, ja hänen oli pakko lähteä ulos, ettei olisi oksentanut lattialle.

Palattuaan Uuteen Pompejiin he menivät syömään illallista paljon aikaisemmin kuin Italiassa oli tapana. Ravintolan ruokasali oli tyhjä. Merja selitti isännälle, laihalle vilkkusilmäiselle miehelle, että he halusivat syödä vain jotain kevyttä.

— Totta kai, ilman muuta, mozzarellaa esimerkiksi ja jotain salaattia, isäntä alkoi vuolaasti puhua. Hän luetteli erilaisia mahdollisuuksia sillä välin kuin leipä ja karahviini tuotiin pöytään. Tarjoilija oli lihava epäsiistin näköinen poika, jonka kasvoilla viipyi kaiken aikaa julkea hymy.

— Mitähän se virnuilee koko ajan, Merja sanoi. — Onko meissä jotain naurettavaa sen mielestä.

Antse kaatoi viiniä.

— Siinä on jotain kammottavaa, että Pompeji ei kovin paljon poikennut nykyajasta, Antse puhui. — Mä en tarkoita pelkästään sitä, että niillä oli baareja, valmisruokapuoteja, viinimyymälöitä, kylpylöitä joissa oli lämmitetty vesi, juomien ja uhririkakkujen kaupustelijoita ja gladiaattoriotteluita, jotka vastaa jalkapallomatseja, kauppahalleja ja hautausmaita, joissa silloinkin uskottiin kuolleitten asuvan —

— Uskotaanko muka vieläkin?

— Jos olet nähnyt suomalaisnaiset kuopimassa omaistensa haudoilla, niin tiedät että uskotaan. Niin, mä en tarkoita pelkästään kaikkea tuota ulkoista menoa, joka hätkähdyttää siksi että se on niin tuttua ja tämänpäiväistä. Mä tarkoitan yleisemmin, suurina linjoina. Juuri kun Pompeiji oli vau-

rautensa huipulla, puhkesi sota Rooman ja sen liittolaisten välille. Pompeiji oli liittolaisten tärkeä tukikohta. Rooma voitti, sen diktaattori takavarikoi maita Pompeijin asukkailta ja lähetti sinne asumaan sota-veteraanejaan. Ne kaksi diktaattorin suosikkia, mitkä niiden nimet taas oli ...

— Gaius Quinctius Valgus ja Marcus Porcius.
— Aivan, Porcius ja kumppani sai maita helvetisti, ja hillitäkseen kateutta niiden oli tehtävä suunnattomia lahjoituksia Pompeijille, ne rakennutti jopa teattereita. Omilla rahoillaan ne korjautti kaupunginmuurit, mihin oli tietysti syynä sekin, että Spartacus joukkoiheen liikehti lähimaastossa. Mutta ei orjakepina ollut ainoa syy, jonka takia ne vahvisti Pompeijia. Eikä niiden vallanhalukkaan selitä kaikkea. Syynä oli tuo keskinkertaisten tyyppien ainainen omituinen halu olla itseään suurempia. Siinä on jotain tuonpuoleiseen kurrottavaa.

— Mä en tiennytkään että sä uskot johonkin muuhunkin kuin materiaan.

— Mä uskon tuskin mihinkään. Mä puhun nyt niistä papoista. Täällä Pompeijissakin niille muovautui hiljalleen virkaura, josta ei sallittu poikkeuksia. Ensin muutama vuosi kaupunginsihteerinä, sitten kaupunginjohtajana ja erikoiskaupunginjohtajana, joka nimitti ja erotti neuvoston jäsenet, ja vielä kaupanpäällisiksi ne sai sen omituisen pappisarvon, jonka joka pappi halusi virkauransa viime vaiheessa kun lihat oli jo löystyneet — se kaikki on niin kuin meillä.

Tarjoilijapoika toi ruuat pöytään, kaatoi lisää viiniä ja vilkuili heitä, niin kuin olisi tiennyt heistä jonkin likaisen salaisuuden. Isäntä tuli keittiöstä ja pyyhälsi pöydän ohi pää hyvin pystyssä. Poika tarjoiluliinoineen asettui seisomaan nurkkaan, kasvoillaan julkea virne.

Kiusaantuneena Merja alkoi syödä ja yritti olla näkemättä poikaa. — Se ainakin oli erilaista, että naiset ja orjat ei saaneet äänestää.

— Mutta naiset ja orjat pystyi vaikuttamaan vaalien tulokseen uskottoman tehokkaasti, sehän käy ilmi vaalimainonnasta, Antse sanoi ja alkoi hotkia ruokaansa, välittämättä siitä mitä söi. — Oli siis tämä hallitseva luokka, ja niiden piti maksaa omasta pussistaan valtavia summia asemansa vuoksi, sillä virkamiehet ei saaneet lainkaan palkkaa. Niiden oli uhrattava paljon kaupungin ja sen asukkaiden hyväksi.

— Se ainakin on toisin kuin meillä, Merja sanoi. Ruoka ei lainkaan maistunut hänelle, ja viimeksikin hän oli tuntevinaan etikkaisen maun.

— Ensi alkuun se näyttää toisenlaiselta, mutta ei se ole. Meidän päälliköt uhraa perheensä, yksityiselämänsä, kaiken mitä ne todella elämältä haluasi, ja vain siksi että ne kurottuu johonkin enempään kuin mitä ne itse on. Ne on lahjattomia, ne ei osaa säveltää, ne ei hallitse integraalilaskua, ei avaruusgeometriaa, niillä on vain tämä yksi mahdollisuus. Entä sitten ne Pompeijin rikkaat perheet joilta puuttui perinteet ja arvovalta, nekin kurottuivat ylöspäin, pyrkivät soluttautumaan ensimmäiseen ryhmään. Niille sallittiin vain yhden pykälän arvonnousu, ei isompaa harppausta, joten ne mieliteli jotakuta kaupungin johtomiestä ja tarjoutui adoptimaan sen nuorimman pojan, ja näin nousukassukukin sai nimensä johtomiesten listalle. Niillä oli sisäinen pakko tehdä niin.

— Tai mittaamaton kunnianhimo, Merja sanoi ja näykki salaattia. Antse oli syönyt molemmat astiansa jo tyhjiksi, edes huomaamatta mitä tunki suuhunsa, ja murenteli nyt leipää pöytälinalle.

— Mutta mistä se syntyy? Antse pohdi. — Entä ne vapautetut orjat, jotka oli perineet isäntänsä nimen ja valtavat omaisuudet, niillehän piti perustaa kokonainen uusi yhteiskuntaluokka, ja entä pienyritytät ja ylhäisten perheiden orjat, joiden oli pakko tyytyä asemaansa, mutta niidenkin keskuudessa kilpailtiin ja niiden piti saada jotenkin nimensä esille seiiniin.

— Entä alaluokka, Merja sanoi ja nojautui taaksepäin. Poika lähti laiskasti pöytää kohti, vei tyhjästä astiat pois ja näytti siltä kuin olisi tikahtunut pidätettyyn nauruun.

— Alaluokan muodosti vapaa köyhälistö ja alimmat orjat. Sä tiedät että sana proletariaatti tulee sanasta proles, lapset. Ne pystyi antamaan yhteiskunnalle vain lapsia, ja niitä lapsia tungettiin virkamiesten henkivartijoiksi tai hyviin liikkeisiin juoksu-pojiksi, ja nekin kirjoitteli seiiniin jos osasivat, sillä kammottavalla latinallaan. Kuule, orjakapinainat oli sittenkin vain poikkeuksia, Antse sanoi ja viittasi poikaa tuomaan laskun.

— Oli siellä kapinallisiakin seinäkirjoituksia, Merja sanoi. — Yksi kirjoitti olevansa sitä mieltä, että kaupungin kassa pitäisi jakaa tarvitsevien kesken, hänestä siellä oli turhan paljon rahaa.

— Sehän oli hyvä että kirjoitti, Antse sanoi ja hymyili itseksensä.

Lasku tuotiin. Se oli sekava ja epäselvästi kirjoitettu ja suurempi kuin runsaankin lounaan hinta olisi ollut.

— Petosta koko lasku, Merja sanoi. — Sitäkö ne on virnuilleet kaiken aikaa, suunnitelleet tämän.

Antse maksoi rauhallisesti laskun, hymyilikin kolteliaasti ja hyvästäeli. Kun Merja katsoi taakseen, hän näki pojan vilkuilemassa heitä ravintolasalin oveita.

— Uusi Pompeiji on käsittämätön paikka, Merja sanoi ulkona. — Kuinka ihmiset voi olla täällä noin hirveitä.

— Totta kai ne on, Antse sanoi.

He kulkivat käsikoukkua Uuden Pompeijin kaduilla, joiden varrella ei ollut mitään katsomista. Oli noussut kuumottava kuiva tuuli, joka kuljetti hiekkaa mukanaan. Kaikkiällä näytti autiolta, paljaalta, ja jos sulki silmänsä, luuli kulkevansa aavikolla. Hiekka tunkeutui silmiin ja sieraimiin, eikä tuuli virkistänyt vaan uuvutti entisestään. Heidän jäljessään nilkutti kolmijalkainen koira. Sen silmät olivat anovut.

— Sitä on lyöty ja kidutettu niin, että se on jo kaiken kärsimyksen tuolla puolen, Merja sanoi. — Sen jalka on varmasti katkaistu tahallaan.

— Luuletko niin, Antse sanoi.

Heillä ei ollut koiralle mitään annettavaa. Se seurasi heitä hotellin ovelle asti, horjahteli ja istuutui epävarmasti. Koira tultiin heti hätistelemään pois.

— Tuo koira on ainoa olento, joka on suhtautunut meihin ystävällisesti Uudessa Pompeijissa, Merja sanoi.

Hotellihuoneeseen päästyään he menivät yhtä aikaa kylpyyn. Vesi ammeessa värjäytyi heti niin tummaksi, että se oli samantien vaihdettava. He kaasivat uuteen veteen kylpyvaahtoa ja istuutuivat ammeen pohjalle vastakkain, polvet koukussa. Lämmin höyry raukasi heitä, he nojailivat ammeen laitoihin.

— Tappelu Amfiteatterissa pompeijilaisten ja nuerialaisten kesken oli epäilemättä provosoitu ja liittyi Neroa vastaan suunnattuun kapinahankkeeseen, tuonkin ne on osanneet silloin, Antse puhui. Hänen suunsa oli kaunismuotoinen, ylähuuli paksu ja kaareva. Hikipisaroita oli noussut siihen kohtaan missä

oli aavistus viiksistä. — Viimeisinä vuosina Pompeijin muutos kiihtyi, vieraspaikkakuntalaiset ja orjien jälkeläiset pääsi kaupungin johtopaikoille, ylimyspalatsit muutettiin raskaalla kädellä talouselämän palvelukseen, ylhäisön tilalle tuli gryndereitä ja muita keinottelijoita . . .

— Se kaikki on toistunut, toistunut, Merja sanoi unisesti ja nojasi päätään ammeen reunaan. — On sietämätöntä ajatella, miten se on toistunut.

— Kaikki oli jo kaatumassa, Antse puhui. Hän oli sulkenut silmänsä. — Tiedetään yleisesti että kaikki kaatuu, mikään ei pysy, johtomies vanhenee, sen lihat löystyy, se kykenee enää liikkumaan vain tuettuna. Elämä lipuu käsistä, ja silti pitää vain kurottaa ylemmäs, ylemmäs, ja nimet esiin, kuule, usko mua, siinä on jotain tuonpuoleiseen kurottuvaa, arvoituksellista . . .

Suihkussa he alkoivat hyvällä ja suudella toisiaan, menivät kiireesti leveään vuoteeseen, kietoutuivat toisiinsa kiivaasti, toinen toistaan sohien. He huohottivat toistensa korvaan kehoituksia ja vaatimuksia, joita ei koskaan aikaisemmin ollut sanottu ääneen, aivan kuin he olisivat kohdanneet sattumalta tämän yhden kerran eikä sitten enää milloinkaan. Maatesaan uupuneina, kuivan tuulen puhaltaessa sisään avoimesta ikkunasta, he käänsivät toisilleen selkäänsä kuin vieraat ja vaipuivat heti uneen.

Merja havahtui pian hereille nähtyään unen, jossa hän kulki Antsen kanssa vanhan varuskuntakaupungin valleilla. Unessa ei ollut mitään selittämätöntä. Se kaupunki oli olemassa, siellä hän oli käynyt Antsea tapaamassa. Antsella oli asevelvollisen naurettava univormu yllään. Ja juuri siellä, varuskunta-kaupungin valleilla, kömpelössä harmaassa asepuvussa ja isoissa saappaissaan hän oli muuttunut

Merjalle läheiseksi. He kävelivät käsikädessä valleilla ja laskeutuivat kujille. Oli alkusyksy, illat olivat pimeitä ja raikkaita, kaikkialla nousi hopeista sumua. Vanhoissa linnoituksissa, joita ei enää tarvittu, oli jotain lempeää, armeliasta, anteeksiantavaa. Aamulla Merja katsoi matkustajakodin ikkunasta paraatiharjoitusta kentällä ja tiesi, että siellä oli nyt yksi häntä varten. Hän nousi vuoteesta alastomana, sellaisena kuin oli siihen jäänyt, tunsi itsensä iloiseksi ja rauhalliseksi ja odotti tyynesti hetkeä, jolloin Antse vapautuisi kasarmilta ja tulisi takaisin vuoteeseen.

Hän katseli kun Antse nukkui, otsa hikisenä ja huulet raollaan. Hän mietti milloin kertoisi. Tähän asti oli ollut vain epämääräinen aavistus, joka pelotti ja kiehtoi. Nyt se oli jo asettunut häneen, vaikka se vasta hahmotti itseään, pään, raajojen, silmien alkioita, ja lähetti hänelle unia, joissa oli silmättömiä ja kädettömiä vastasyntyneitä. Hän arvioi milloin tuntiisi ensimmäiset lehdukset ja milloin se alkaisi liikehtiä määrätietoisesti. Hän meni ikkunalle, oli pimeää, kuumottava tuuli puhalsi yhä ja rahisutti kuivia lehtiä. Hän unohti missä oli.

TIE

Oli hu
na sun
etuper
sisällä
tynyt
tien h
kaikki
olisivz
erotta
nähty, unattom
Hänelle oli selostettu, että sitä oli maalattu, paneloi-
tu, sinne oli hankittu uudet mukavat tuolit vanhojen
ja kolisevien tilalle. Kunnostaminen oli tehty talkoo-
voimin, hänelle oli selitetty. Parikymmentä vuotta
talo oli seissyt rämettyneenä ja hylättyinä, sen puna-
multa oli tummunut, mutta nyt se oli kuin haudasta
noussut.

Ikkunoita ei avattu, ja Salmisen mielestä salissa oli
kuumaa, tukahduttavaa. Takaraivoa särki, häntä
hikoilutti ja silti värisytti kuin kuumessa. Buffetin
puolelta kuuluva puheensorina tuntui ilkeältä. Se
tosin lakkasi heti kun hän nousi ja asteli kohti puhu-
jakoroketta, ja talossa liikkuva irtoväki kerääntyi heti
ovelle kurkottelemaan. Sali oli koristeltu punaisista
ja keltaisista kreppipapereista tehdyin nauhoin, se oli